
Jak se vyučují přírodovědné předměty ve světě

Eva Trnová

Očekáváníí

- ***Co od tohoto semináře očekáváte?***

Anotace

Zájem žáků o přírodovědné předměty vykazuje klesající tendenci nejen v ČR, ale na celém světě. Výzkumy dokládají, že jednou z hlavních příčin je **způsob výuky přírodovědných předmětů na školách**. Protože EVVO je integrována převážně do těchto předmětů, může se to projevit i v této oblasti. Jako vhodná metoda, která zvyšuje zájem žáků, je doporučována metoda anglicky **nazývaná inquiry based science education (IBSE) a česky badatelsky orientované přírodovědné vzdělávání**. V teoretické části modulu budou účastníci na konkrétním učivu seznámeni se zásadami této inovativní metody. Budou předvedeny zahraniční moduly (přeložené do češtiny) zpracované metodou IBSE, aby účastníci získali náměty pro výuku. V rámci pracovní dílny si účastníci tuto metodu prakticky vyzkouší.

Jak se liší výuka v ČR od výuky ve Finsku?

Návrhy:

Jak se liší výuka v ČR od výuky ve Finsku?

Zaměření na žáka

Aktivita žáka x učitele

Učivo – rozsah

– obsah – spojení se životem

– pojetí přírodovědné gramotnosti

MOTIVACE !!!

Proč je nutné měnit způsob výuky?

Proč je nutné měnit způsob výuky?

Technologický pokrok - ICT

- Změna učebního stylu žáků
- Změna stylu výuky učitelů

Množství informací

- Nelze už si vše pamatovat – nové dovednosti – vyhledávání a zpracování informací
- Konektivismus

Dovednosti pro 21. století

- Ke klasickým dovednostem osvojovaným ve výuce přibývají nové, nazývané „dovednosti pro 21. století“ („twenty first century skills“). Mezi tyto dovednosti patří především kritické myšlení, řešení problémů, spolupráce, efektivní komunikace a sebevzdělávání (Pellegrino & Hilton, 2012).

Klíčové kompetence

Na konci 20. století začal ve vyspělých zemích sílit pocit, že je nutno změnit školní vzdělávání, protože tradiční škola nepřipravuje žáky dostatečně pro život v moderní společnosti.

Evropská rada v Lisabonu 2000 požaduje definovat nové dovednosti - hlavním aktivem Evropy jsou lidské zdroje - 2006 vypracován Evropský referenční rámec - **klíčové kompetence pro celoživotní učení**

Kompetence jsou zde definovány jako kombinace znalostí, dovedností a postojů odpovídajících určitému kontextu. Klíčovými kompetencemi jsou ty, jež všichni potřebují ke svému osobnímu naplnění a rozvoji, aktivnímu občanství, sociálnímu začlenění a pro pracovní život.

Nezájem žáků o přírodní vědy = celosvětový problém

- Orgány EU se problémem zabývají - byla ustanovena expertní skupina EU sestavená k řešení tohoto problému
- Velmi vážný závěr: „Za jednu z hlavních příčin ochabujícího zájmu mladých lidí o studium přírodních věd jsou považovány způsoby, kterými se přírodní vědy vyučují ve školách.“
- Jen 15 % evropských studentů je spokojeno s kvalitou výuky přírodovědných předmětů ve škole a skoro 60 % uvádí, že výuka těchto předmětů na škole není dostatečně zajímavá.

Situace v ČR:

- Výzkumy TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) potvrzují pokles zájmu žáků a studentů o přírodní vědy.
- v roce 1995 odmítalo přírodovědu 17 % dotázaných žáků ze 4. ročníků (z toho na odpověď velmi nerad připadlo 5 % odpovědí),
- v roce 2007 již odmítalo přírodovědu 28 % respondentů (z toho na odpověď velmi nerad připadlo 14 % odpovědí).
- Žáci 8. tříd v roce 1995 odmítali nejvíce shodně fyziku a chemii (17 %) a v roce 2007 byla nejvíce odmítána opět fyzika (27 %), pak matematika (26 %) a chemie (22 %).

Situace v ČR:

- Výzkumy bylo prokázáno, že se vzrůstajícím věkem se prohlubuje nezáměr o studium přírodních věd (MŠMT, 2008).
- Středoškolští studenti odmítají přírodovědné předměty více než žáci základních škol.
- Například chemie byla na základní škole odmítána méně než pětinou žáků, zatímco na střední škole ji odmítala již téměř polovina studentů .

Situace v ČR:

- Žáci považují přírodovědné předměty za velmi obtížné a domnívají se, že přírodovědné učivo je sice důležité pro společnost, ale v každodenním životě je pro ně nepotřebné.
- Zkoumali jsme to i my – výsledky MOLE dotazníku.

Ukázka výsledků: Ideální hodina

Tabulka

- Žáci vyjadřovali přání, co by se chtěli učit.
- Více jak polovina (56 %) studentů by chtěla, aby učivo souviselo s každodenním životem.
- 62 % žáků se vyjádřilo, že by učivo mělo být prospěšné pro společnost.

Ukázka výsledků: Reálná hodina

- 25% - čtvrtina žáků - považuje v určité míře (extrémně důležité + velmi důležité + důležité) za důležité to, co se učí, pro jejich **každodenní život**
- 45 % žáků se domnívá, že je učivo důležité **pro společnost.**
- 42 % žáků považuje učivo v určité míře za **nedůležité** (málo důležité + velmi málo důležité + vůbec není důležité) pro jejich **každodenní život**
- 25 % žáků považuje učivo za **nedůležité pro společnost.**
- Přibližně třetina žáků zastává k oběma otázkám shodně neutrální názor.

Proč a jak učit děti vědecké argumentaci

- Kuhn (1991) prokázal, že většina z nás potřebuje výcvik, abychom si osvojili dovednost správně formulovat argumenty.
- Vědecká argumentace = těžší než sociální nebo sociálně vědecká argumentace (Osborn, Erduran, Simon, 2004)
  - vyžaduje široké teoretické znalosti a
  - studenti nemohou tolik využívat předchozí neformální vědomosti a zkušeností z přirozených životních situací.

Kuhn, D. (1991). *The Skills of Argument*. Cambridge: Cambridge University Press

Osborne, J., Erduran, S. and Simon, S. (2004). Enhancing the quality of argument in school science, *Journal of Research in Science Teaching* 41(10), 994-1020.

Požadavky zaměstnavatelů

- Inovace
- Kreativita

Co znamená IBSE

- **IBSE** = zkratka anglického názvu inovativní vyučovací metody ***Inquiry-Based Science Education***.
- Překlad do českého jazyka ještě není ustálený.
- Nejčastěji je tento termín překládán jako ***badatelsky orientované přírodovědné vzdělávání***¹ nebo ***badatelsky orientované přírodovědné vyučování***².

■ ¹ STUHLÍKOVÁ, I. O badatelsky orientovaném vyučování. Papáček M. (ed.): *Didaktika biologie v České republice 2010 a badatelsky orientované vyučování*. DiBi 2010. pp. 129-135 přístupné on line <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/bi/DiBi2010.pdf>

² PAPÁČEK, M. Badatelsky orientované přírodovědné vyučování – cesta pro biologické vzdělávání generací Y, Z a alfa? SCIED, roč. 1, no.1, 2010, pp.33-49, přístupné on line <http://www.scied.cz/Default.aspx?ClanekID=330&PorZobr=1&PolozkaID=122>

Jiné názvy

- V odborné literatuře se můžeme setkat se zkratkami:
- **IBSL** (Inquiry-Based Science Learning) - jde o žákovské a studentské aktivity,
- **IBST** (Inquiry-Based Science Teaching), které zdůrazňují aktivity učitele,
- **IBL** – Inquiry-Based Learning,
- **IBT** (Inquiry-Based Teaching).

Co je to bádání?

Co je to bádání?

■ Bádání (Inquiry)

„Bádání (Inquiry) je cílevědomý proces formulování problémů, kritického experimentování, posuzování alternativ, plánování zkoumání a ověřování, vyvozování závěrů, vyhledávání informací, vytváření modelů studovaných dějů, rozpravy s ostatními a formování koherentních argumentů“^{1,2}

■ ¹ LINN, M. C., DAVIS, E.A., and BELL, P. *Internet environments for science education*. Lawrence Erlbaum, Mahwah, NJ, USA, 1999

² STUHLÍKOVÁ, I. O badatelsky orientovaném vyučování. *Papáček M. (ed.): Didaktika biologie v České republice 2010 a badatelsky orientované vyučování*. DiBi 2010. pp. 129-135 přístupné on line <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/bi/DiBi2010.pdf>

Otevřené učení

- Důležitým aspektem IBSE je použití **otevřeného učení**.
- Otevřené učení je popisováno jako výuková metoda **bez striktně předepsaných vzdělávacích cílů**, kterých musí žáci dosáhnout.
- Žáci by si neměli jen pamětně osvojovat fakta, ale měli by **učivo chápat** a být schopni vysvětlit, co a proč se učí.

Charakteristika IBSE

- výuka založená na **bádání** – poznávání, porozumění a logický proces osvojování dovedností (argumentace, hodnocení, vyvozování závěrů...) x memorování faktů
- podstata = **zapojení žáků** do objevování přírodovědných zákonitostí, propojování informací do smysluplného kontextu, rozvíjení kritického myšlení a podpora pozitivního postoje k přírodním vědám.

Výhody IBSE

- Motivace
- Aktivita žáků
- Trvanlivost poznatků - konstruktivismus
- Rozvoj dovedností požadovaných pro další život žáků – práce ve skupině, kritické myšlení, práce s informacemi...

Nevýhody

- Výběr tématu
- Časová náročnost – výklad x diskuse
- Náročnost na přípravu učitele – materiální + odborná

Nový pohled na experimentování

- Žáci nemají při provádění **experimentů** jen pasivně postupovat podle návodu a bezmyšlenkovitě provádět experimenty jako když „vaří podle receptů“, ale měli by **chápat, co a jak dělají a proč to dělají.**
- **Pracovní listy** – jiná struktura

Úrovně IBSE

- Bylo by mylné předpokládat, že žáci mohou bádát na stejné úrovni jako vědci.
- V závislosti na věku žáků a jejich schopnostech se úroveň bádání významně liší.
- H. Banchi a R. Bell ¹ definovali podle podílu vedení ze strany učitele (pomoc při postupu, kladení návodných otázek a formulace očekávaných výsledků) **čtyři úrovně IBSE** (viz tabulka).
- Tyto 4 úrovně bádání poskytují prostor učitelům k **diferenciaci náročnosti v rámci výuky** ve třídě a umožňují žákům zapojení podle jejich schopností.

Úrovně IBSE

Úroveň IBSE	Otázky (stanovené učitelem)	Postup (stanovený učitelem)	Řešení (stanovené učitelem)
1. Potvrzující (confirmation)	ano	ano	ano
2. Strukturované (structured)	ano	ano	ne
3. Nasměrované (guided)	ano	ne	ne
4. Otevřené (open)	ne	ne	ne

1 Potvrzující bádání

- **Potvrzení nebo ověření zákonitostí a teorií.**
- Získat praxi experimentování a **osvojit si** konkrétní badatelské **dovednosti**, jako je např. sestavování aparatur, sběr a zaznamenávání dat.
- Předpokládané **výsledky prováděných experimentů** jsou **předem známy**.
- Žáci postupují při experimentování podle **detailního učitelova návodu** a pod jeho **přímým vedením**.

Příklad: CHEMIE

- Při expozici učiva oxidačně-redukčních dějů žáci ověřují posloupnost kovů v elektrochemické řadě napětí kovů.
- Podle instrukcí učitele vkládají vybrané kovy do určených vodných roztoků obsahujících kovové kationty.
- Zaznamenávají probíhající reakce a změny kovů do tabulky. Výsledky analyzují, vyvozují závěry a porovnávají je s teorií.

	<i>Látka</i>	<i>Hustota látky</i>	<i>Chování tělesa ve vodě:</i>
1	železo	7,8 g/cm ³	potápění
2	plast	1,0 g/cm ³	vznášení
3	pěnový polystyren	0,03 g/cm ³	plování

2 Strukturované bádání

- **Učitel výrazně ovlivňuje** bádání a pomáhá žákům zejména tím, že **klade návodné otázky a stanovuje cestu bádání.**
- Žáci následně **hledají řešení** (odpovědi) pomocí svého bádání a vytvářejí vysvětlení na základě důkazů, které shromáždili.
- Postup experimentů je učitelem relativně podrobně stanoven, ale **řešení není předem známo.**
- Žáci projevují svoji tvořivost při **objevování zákonitostí.**

Příklad: CHEMIE

- Při expozici učiva oxidačně-redukčních dějů žáci ověřují posloupnost kovů v elektrochemické řadě napětí kovů.
- Podle instrukcí učitele vkládají vybrané kovy do určených vodných roztoků obsahujících kovové kationty.
- Zaznamenávají probíhající reakce a změny kovů do tabulky. Výsledky analyzují, vyvozují závěry a porovnávají je s teorií

	<i>Látka</i>	<i>Hustota látky</i>	<i>Chování tělesa ve vodě: potápění, vznášení, plování</i>
1	železo	7,8 g/cm ³	
2	hliník	2,7 g/cm ³	
3	sklo	2,5 g/cm ³	
4	plast	1,0 g/cm ³	
5	led	0,92 g/cm ³	
6	smrkové suché dřevo	0,33 g/cm ³	
7	pěnový polystyren	0,03 g/cm ³	

3 Nasměřované bádání

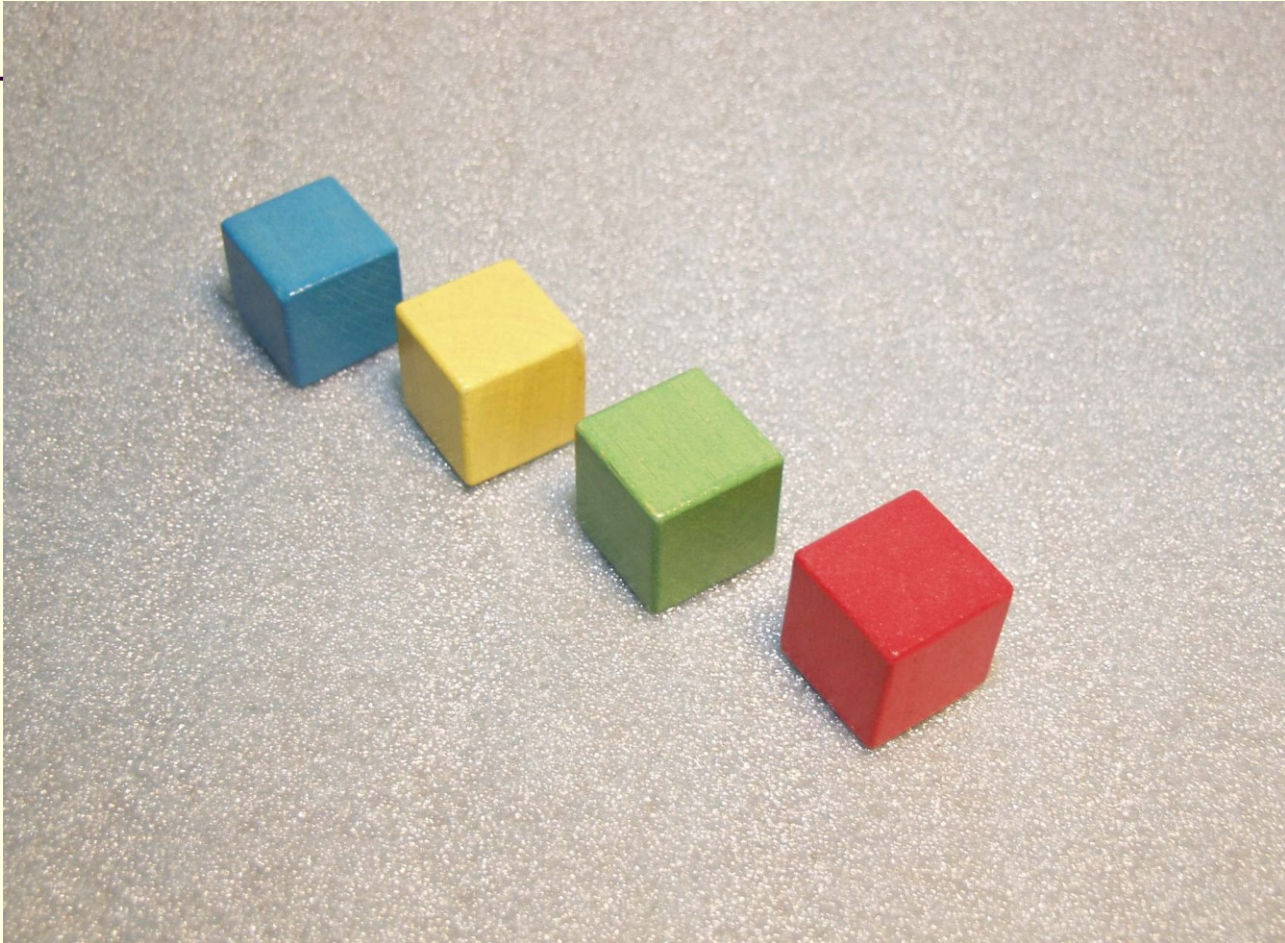

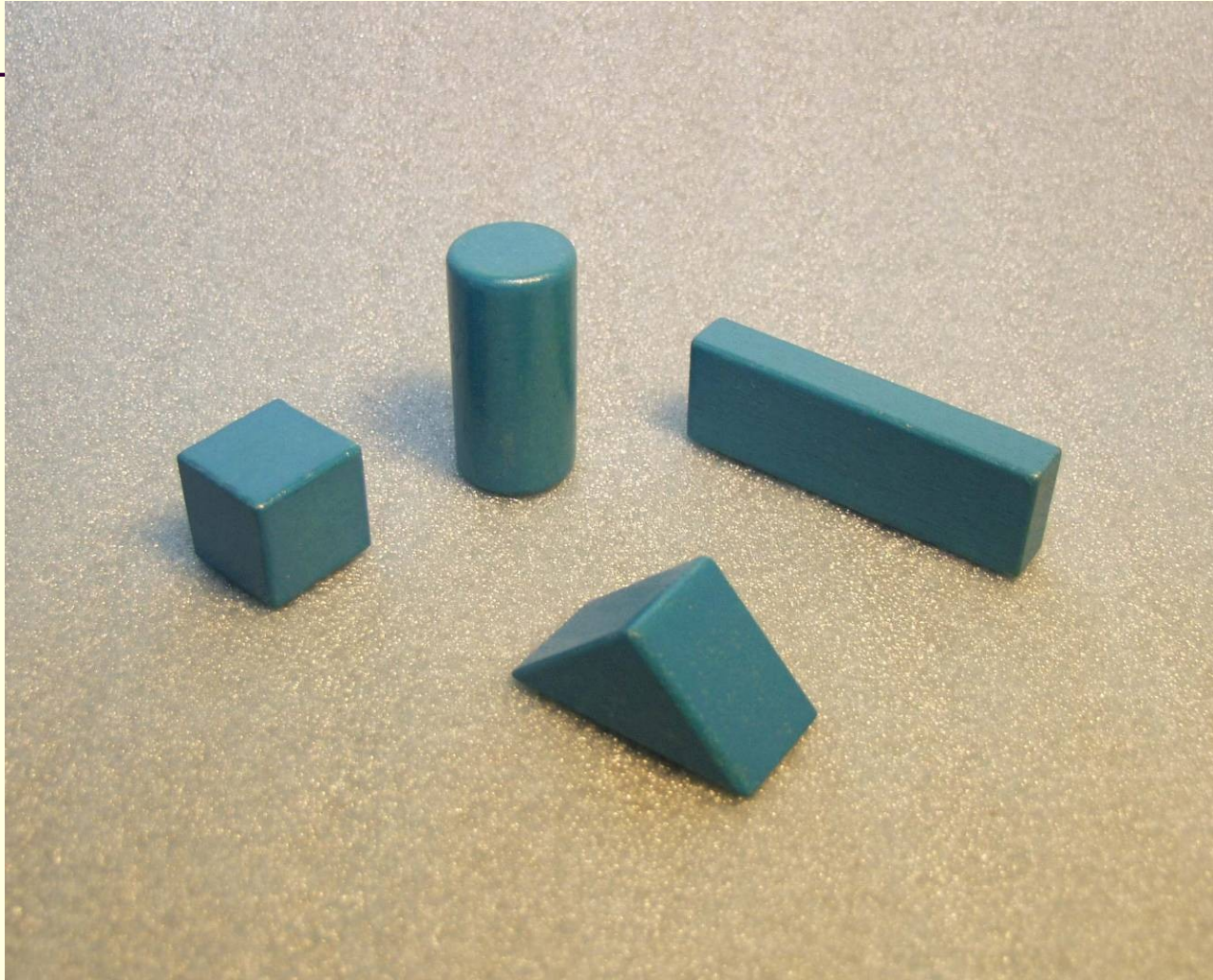
- Mění výrazně **úloha učitele**, který se stává **průvodcem** žákovského a studentského **bádání**.
- Stanovuje ve spolupráci s žáky výzkumné otázky (problémy) a poskytuje rady při plánování postupu i vlastní realizaci bádání.
- Žáci **sami navrhují postupy** pro ověření výzkumných otázek a pro jejich následné řešení.

Příklad: CHEMIE

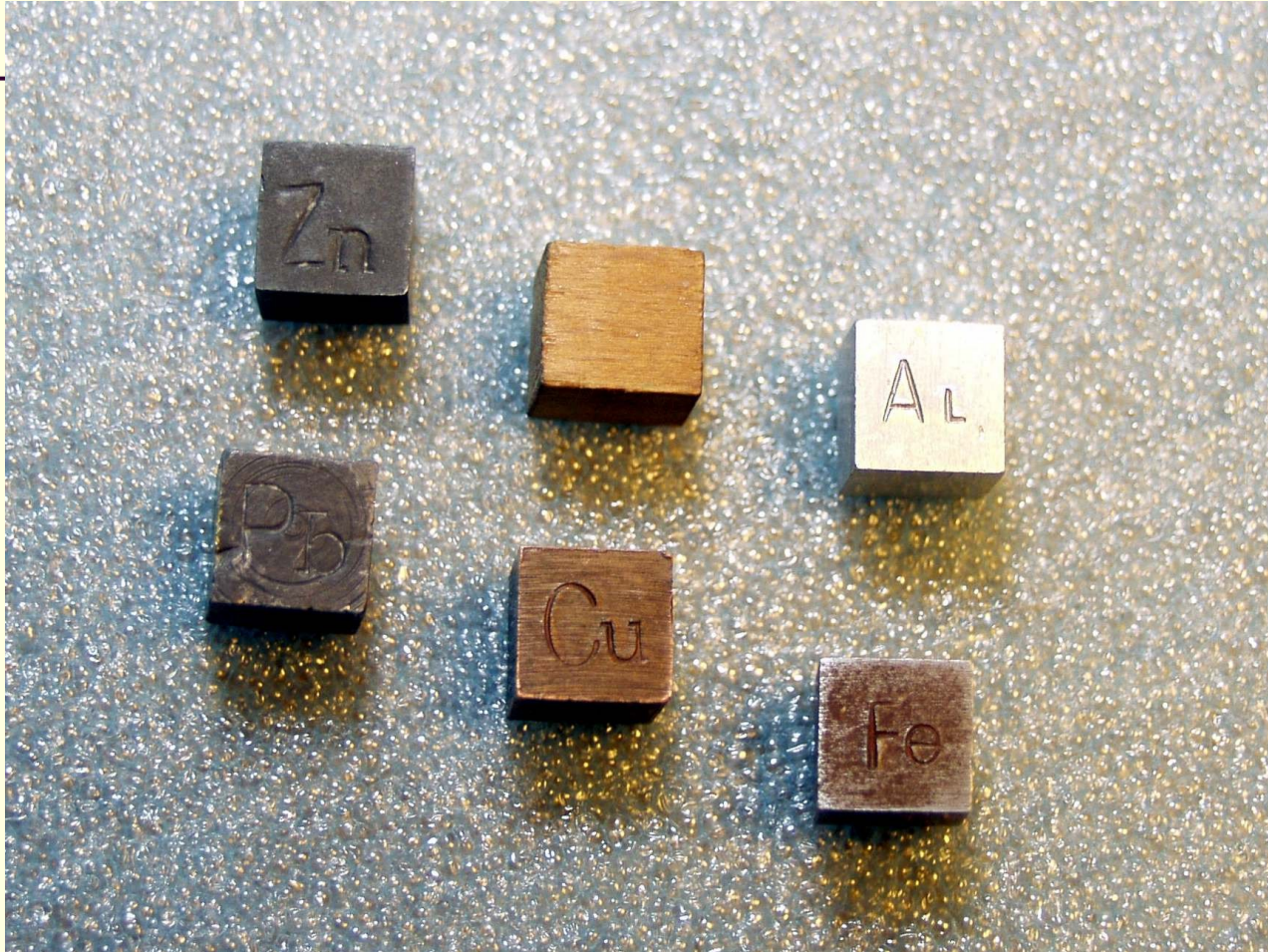
- Žáci provádějí stejné experimenty jako v prvním příkladu bádání. Ale neznají elektrochemickou řadu napětí kovů dopředu.
- Učitel dává žákům návod, jak experimenty provádět. Jejich úkolem je zjistit reaktivitu kovů během oxidačně-redukčních dějů.
- Pomocí porovnání výsledků experimentů žáci konstruktivně vyvozují pořadí zkoumaných kovů v elektrochemické řadě napětí kovů.

4 Otevřené bádání

- Tato nejvyšší úroveň IBSE navazuje na předchozí úrovně bádání a je **nejblíže skutečnému vědeckému výzkumu**.
- Žáci a studenti by měli být **schopni sestavit výzkumné otázky, způsob a postup bádání, zaznamenávat a analyzovat data a vyvozovat závěry z důkazů**, které shromáždili.
- To vyžaduje vysokou úroveň vědeckého myšlení a klade vysoké kognitivní požadavky na žáky a studenty, proto je použitelné pro **nejvyšší věkové kategorie a nadané žáky a studenty**.

Příklad: CHEMIE

- Žáci při řešení problému koroze stanovují, že je nutné zkoumat redoxní vlastnosti kovů.
- Navrhují, které kovy a vodné roztoky kovových iontů budou používat a proč.
- Pozorování samostatně zaznamenávají a vyvozují závěry.

Závěry pro učitele

- důraz na aktivní úlohu žáků,
- nutnost vyučovat předmět v kontextu běžného života,
- propojování – dříve naučeného s novými informacemi, nových informací se znalostmi z jiných předmětů (interdisciplinární přístup), s kontextem praxe v podnicích či s každodenními situacemi,
- podpora schopnosti řešení problémů, diskuze, argumentace a týmové práce,
- individuální přístup k žákům,
- využívání praktických cvičení a experimentů.

PROFILES

- **Cíle:**
- **připravit materiály**, které mohou učitelé přímo využít
(**sada konkrétních výukových modulů**, upravených pro IBSE

<http://profiles.ped.muni.cz/>

naučit učitel aplikovat IBSE v přírodovědné výuce, aby se tato badatelská metoda stala běžnou součástí výuky.

Reference

- **BANCHI, H., BELL, R.** The Many Levels of Inquiry. *Science and Children*, Vol. 46(2), 2008, pp. 26-29.
- **KYLE, W. C.** What research says: Science through discovery: Students love it. *Science and Children*, Vol. 23(2), 1985, pp. 39–41.
- **LINN, M. C., DAVIS, E.A., and BELL, P.** *Internet environments for science education*. Lawrence Erlbaum, Mahwah, NJ, USA, 1999
- **PAPÁČEK, M.** Badatelsky orientované přírodovědné vyučování – cesta pro biologické vzdělávání generací Y, Z a alfa? *SCIED*, roč. 1, no.1, 2010, pp.33-49, přístupné on line <http://www.scied.cz/Default.aspx?ClanekID=330&PorZobr=1&PolozkaID=122>
- **RAKOW, S. J.** *Teaching Science as Inquiry*. Fastback 246. Bloomington, Phi : Delta Kappa Educ. Found, 1986
- **STUHLÍKOVÁ, I.** O badatelsky orientovaném vyučování. *Papáček M. (ed.): Didaktika biologie v České republice 2010 a badatelsky orientované vyučování*. DiBi 2010. pp. 129-135 přístupné on line <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/bi/DiBi2010.pdf>
- **KUHN, D.** (1991). *The Skills of Argument*. Cambridge: Cambridge University Press
- **OSBORNE, J., ERDURAN, S. and SIMON, S.** (2004). Enhancing the quality of argument in school science, *Journal of Research in Science Teaching* 41(10), 994-1020.

Děkuji za pozornost

Eva Trnova

**Masaryk University
Brno, Czech Republic
trnova@ped.muni.cz**